

İNANÇLARIN GÖRSELLEŞMESİNİN 2000 SONRASI TÜRK DİZİLERİNDE KULLANIMI: ŞAHMERAN ÖRNEĞİ

Gizem Şimşek *

ÖZ

Şahmeran Yunan Mitolojisi'nden İslam İnancına değin birçok kaynakta farklı efsanelere konu olmuştur. Ülkemizde halen bir tılsım olarak kullanılan Şahmeran, Tarsus ve çevresinden yayılarak Anadolu kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Anadolu evlerinin hemen hepsinde camaltı Şahmeran resimleri bulunmaktadır. Anadolu halkı, bu resmin bir tılsım niteliğinde olduğuna, eve bereket ve para getirdiğine, ev halkını nazar ve kötülüklerden koruduğuna inanmaktadır. Evde bulunduğu konum değışkenlik gösteren tılsım, günümüzde bir dekor objesi olarak varlığını sürdürmektedir. 2000 sonrası dönemde televizyonda yer alan Türk dizilerinin bir kısmının Anadolu'da yaşayan ya da Anadolu'dan İstanbul'a göç etmiş bireyleri konu edindiği tespit edilmiştir. "Sıla", "Asmalı Konak" gibi Anadolu insanlarını ve "Hayat Devam Ediyor" gibi İstanbul'a göç etmiş Anadolu insanlarını anlatan dizilerde "şahmeran" resimlerine sıklıkla rastlanmıştır. Adı geçen tılsım, dizilerde dekor olarak kullanılırken inançlar doğrultusunda farklı biçimlerde konumlandırılmıştır. Bu durum farklı kullanım şekillerine de referans olmuştur. Bu çalışmada, önce şahmeran kavramı açıklanacak, daha sonra adı geçen dizilerde yer alan Şahmeran resimlerinin kullanımı Anadolu efsanelerinin karşılaştırılması yoluyla eleştirel kuramdan faydalanılarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İnanç, eleştirel kuram, efsaneler, Şahmeran, Türk Dizileri

USING OF VISUALIZED BELIEFS IN AFTER 2000 TV SERIES: SAHMERAN

ABSTRACT

Şahmeran, which is the topic of different legends in many resources from Greek Mythology to Islam is one of these concepts. Şahmeran is still used as a talisman in our country and it has become part of the Anatolian culture after spreading out towards from Tarsus and its environs. Almost all Anatolian houses have glass Şahmeran pictures. Anatolian folk believe that this picture is some sort of a talisman bringing prosperity and wealth to the household while also protecting them from evil eye and badness. Even though the location of the talisman in the house changes, it is still there as a decorative object. It has been determined that some of the post 2000 Turkish TV series are about the lives of individuals who live in Anatolia or have immigrated to Istanbul from Anatolia. The picture of Şahmeran is commonly seen in TV series such as "Sıla" and "Asmalı Konak" which depict the lives of Anatolian people along with TV series such as "Hayat Devam Ediyor" which are about Anatolian people who have immigrated to Istanbul. This talisman has been placed in different locations while being used for decorative purposes in these aforementioned TV series. This has been the reference to different uses. In this study, first the concept of Şahmeran will be explained and afterwards the use of Şahmeran pictures in the aforementioned TV series will be examined via the comparison of Anatolian legends using critical theory.

Keywords: Belief, critical theory, legends, Şahmeran, Turkish TV series

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan bu yana inanç kavramı da var olmuştur. İlkel dinlerde bulunan inançların yansımaları günümüzde ilahi dinler olarak bilinen İslam, Hıristiyanlık ve Musevilikte varlığını devam ettirmektedir. Pagan inanışlardan kalma paskalya, cadılar

* Dr., gizsimsek@gmail.com

bayramı gibi inançlar Hıristiyanlıkta varlığını sürdürürken; İslam dininde ise fal, büyü, tılsım gibi inançlar yasaklanmış olmasına rağmen yine paganizmden kalan unsurlar olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Tarihsel süreçte bazı değişikliklere uğrayan bu inançlar, zamanın şartlarına göre toplum tarafından uyarlanmış, başkalaşarak hayatta kalma şansını bulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle Yılan Mitosunun dinlerdeki yansımalarına genel olarak değinilecek, sonra Yunan mitolojisi ve Anadolu Efsanelerinde geçen yılan-kadın imgesi incelenecektir. Anadolu Efsanelerinde Şahmeran'a ait farklı varyantların gözden geçirilmesi sonrasında, simgeleştirilen bu imgenin nazardan koruma amaçlı olarak kullanımına değinilecektir. Son olarak ise adı geçen imgenin Televizyon dizilerinde dekor nesnesi olarak kullanımını sırasında verilen mesajlar eleştirel kuramdan faydalanılarak incelenecektir.

Yılan Mitosu

Yeryüzünün ve yeraltının simgesi olan yılan, hem kimi ilkel toplumlarca hem de günümüzde bazı topluluklarca kutsal sayılan bir hayvandır. Yılan; uğur, saadet, sağlık, bereketin yanı sıra, kötülüğün, ızdırabın etkeni, hilekârlığın aracı olarak da görülmektedir (Mant, 1998: 5). Kuyruğunu ağzına almış haliyle oluşturduğu daire ve helezonik hareketiyle hayat ve hareket sembolü olduğu gibi aynı zamanda, uzun süre yeraltında kaldıktan sonra ilkbaharda yeryüzüne çıkarak gömlek değiştirmesiyle bir üreme sembolüdür. Birbirini yutmaya çalışan iki yılan figürü ise ticaretin sembolüdür (Uğurlu, 2008: 1695). Tek tanrılı dinlere bakıldığında yılanın yine önemli bir simge olarak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Museviler yılanı şeytanın, günahın, baştan çıkarmanın ve cinsel tutkunun simgesi olarak görmektedir. Tevrat'ta ve İncil'de yılan, Havva'ya bilgi ağacının meyvesi olan elmayı veren şeytan imgesinin simgesel temsili olarak sunulmaktadır. Hıristiyan düşüncesinde de Musevi inancında olduğu gibi yılan, lanetlenmiş insanı ve şeytanı sembolize etmesinin yanı sıra, farklı dönemlerde; hilekârlığın, dünyanın, mantığın, sağduyunun, kıskançlığın simgesi olarak da görülmüştür (Yıldırım, 2001: 14-15).

Bütün bunlarla birlikte tek tanrılı dinlerin yaygınlık kazanmasının ardından yılan simgesinin pozitiflikten kayarak karanlık güçler ve şeytanla bir tutulan negatif anlama geçtiği bilinmektedir (Çıblak, 2007: 192).

Antik Yunan'da Yılan Mitosu ve Yılan Kadın

Yılan, Yunan mitlerinin en çok kullanılan imgelerinden biridir. Yılan imgesi günümüzdeki kötü anlamlarının yanında Antik Yunan'da şifa ve bereket anlamlarını da barındırmaktadır.

Yunan Mitolojisi'nde Gorgon adıyla anılan kadın bedeni taşıyan ve başlarında saç yerine yılanlar bulunan üç yaratık bulunmaktadır. Efsaneye göre bu yaratıklara bakanlar taş kesilmektedir. Bu yaratıkların ölümlü olanı ve Perseus adlı yarı-tanrı tarafından öldürüleni Medusa, diğer ikisi ise Sthenno ve Euryale olarak adlandırılmıştır. (Laffert, 2010: 177) Medusa plastik sanatların alabildiğine faydalandığı, resmettiği yaratıklardan biri olmuştur

(Erhat, 1997: 118). Bu betimlemelerde Medusa saçları yılanlardan oluşan, tunç pençeli, yaban domuzu dişli, boynunda pulları olan, altın kanatlı dişli bir yaratıktır (Magalhaes, 2007: 600).

Yunan Mitlerinde, Athena'nın emriyle, Perseus'un Medusa'nın başını kesip Athena'ya verdiği, Athena ile Asklepios'un bu Gorgon'un kanını paylaştıkları, Athena'nın bu kanı savaşlarda galip gelmek, Asklepios'un ise şifa vermek için kullandığı anlatılmaktadır (Graves, 2004: 201). Ayrıca Asklepios'un bu kanın ölüleri diriltmekte kullanılabildiğini fark ettiği, Athena'nın ise Medusa'nın kesilen başını zırhında saklayarak insanları taşla çevirmekte kullandığı söylenmektedir (Laffert, 2010: 177).

Medusa'nın Perseus tarafından kesilen başı, ona bakanların taş kesilmesi nedeniyle koruyucu bir nitelik kazanmıştır. Medusa suretinin bu gücü, Antik Yunan'da kötü ruhları uzaklaştırmak için kullanılmıştır. Evlere, tapınaklara tılsım olarak asılan Medusa başları, Antik Yunan'da bu suretin sayısız örneklerinin oluşmasını sağlamıştır. (Dell, 2010: 58)

Yunan Mitolojisi'nde Asklepios hekimliğin tanrısı olarak kabul edilmektedir. Asklepios'un, hastalarını elinde şifa veren bir yılan taşıyarak karşıladığı ve şifa için yılanlar beslediği anlatılmaktadır. Asklepios'un hekimlik esasları birbirine geçmiş iki yılanın oluşmaktadır. Günümüzde kullanılan tıbbın simgesi de kaynağını Asklepios'un bu esasından almaktadır.

Anadolu'da Yılan İnancı

Hitit efsanelerinde İlluyanka adlı kocaman bir yılan bulunmaktadır. Yılanlarla kartalların savaşına değinen birçok Anadolu masalının kaynağını oluşturan İlluyanka, Anadolu Türkçesinde ejderha olmuştur (Eyuboglu, 2007: 188). Anadolu mitolojisinde yılanın farklı kaynaklara dayanan bir çeşitlilik içerisinde yer aldığı görülmektedir. Neşe Yıldırım'ın, Ögel'den aktardığına göre Hititlerden sonra Anadolu'nun sahipleri olan Türklere göre, yer evreni yilandır. Tıpkı Yunan Mitolojisi'nde yer alan yaratılış mitinde olduğu gibi Türk Mitolojisi'nde de yılan bereket sembolü olarak kullanılmıştır.

Daha sonra Türklerin İslam inancına geçmesiyle birlikte yılanın konumu da değişmiştir. İslam inancı yılanı bir yandan hayatla ilintili kabul ederken, bir yandan da Kuran'da yılanı cehennemin tasvirine layık bir hayvan olarak değerlendirmiştir. (Yıldırım, 2001: 16) Anadolu'da yer alan inanışların kiminde yılan uğurlu sayılırken kiminde uğursuz adlandırılmıştır (Eyuboglu, 1998: 77). Bunun nedeni Anadolu inanışında cinlerin yılanlar ile ilintilendirilmiş olmasıdır (Scognamillo ve diğerleri, 2003: 137). Müslüman cinler iyi, Müslüman olmayan cinler ise kötü ve zararlı olarak kabul edilmiştir (Zbinden, 1994: 111).

Anadolu ve Yılan Kadın

Türk halk inancında yarı insan yarı yılan şeklinde tasvir edilen varlığa Türkler Erböke demektedir. Bu varlıkların başında [Yılan Ana](#) veya [Yılan Ata](#), diğer bir adıyla Şahmeran bulunmaktadır. Dişi olanlarına "İşbüke" denilen bu sözcük; Er "insan" ve Büke "ejderha, yılan" sözcüklerinin bileşiminden oluşmuştur. (Karakurt, 2011: 83)

Hıristiyan inancında horoz kanatlı, ibikli, pençeli ve sürüngen bir gövdeden oluşan görünümüyle Şeytan'ın Hıristiyanlıktaki simgesi haline gelen bir yaratık olarak karşılık bulan Abraxas ya da Abraxis, Ortaçağ Avrupa'sında hastalık ve şehvetle özdeşleştirilmiştir ve Wilkinson tarafından Şahmeran'la ilintilendirilmiştir. (Lurker, 1995: 4; Wilkinson, 2010: 74)

Sözlükte “*başı insan, gövdesi yılan biçiminde olduğuna inanılan efsanevi yaratık*” olarak geçen şahmeran, dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsçadaki anlamı *yılanların şahıdır* (Korkmaz 2010: 1112). Osmanlıca-Türkçe sözlükte bu tanımlara ek olarak ejderha tanımlaması yapılmıştır. (Devellioğlu, 1999: 975).

Şahmeran, inanişaya göre insanların kötülüklerinden kaçıp bir mağaranın zemini altında bağ ve bahçelik bir yerde yaşayan, başı insan başı, gövdesi yılan şeklinde betimlenen yılanların padişahıdır (Onay, 2009: 427).

Şahmeran Efsanesi ve Varyantları

İran'a ait efsanelerden biri olan Camasbname'nin çevrilmesiyle Şahmeran Anadolu'ya ulaşmıştır. Binbir Gece Masalları'ndaki “Yılanlar Kraliçesi” hikâyesi Danyal peygamberin oğlu Camasb'ın başından geçenleri ve Şahmeran'ın yanında geçirdiği günleri anlatmaktadır. Şahmeran'a ait Anadolu'da yapılan en önemli çeviri 15. yüzyıl şairlerinden Musa Abdî'ye aittir. (TDV Cilt 7, 1993: 43-44) Camasbname'deki efsaneye göre, Camasb bir gün arkadaşlarıyla dağda gezerken yağmura tutulurlar ve bir mağaraya saklanırlar. Can sıkıntısından yeri değneklerle kazarken yuvarlak mermer bir taş bulurlar. Merak edip kazmaya devam ederler ve mermeri kaldırdıkça içi ağzına kadar balla dolu bir kuyu bulurlar. Satmak üzere balı çıkarırlar. Kuyunun dibinde kalan son balı almak için Camasb'ı kuyunun dibine indiren arkadaşları, kalan balı da çıkardıktan sonra Camasb'ı kuyuya terk edip giderler. Arkadaşlarının ihanetine uğrayan Camasb, kuyuda ne yapacağını düşünürken ışık sızan bir delik görür ve bıçağıyla deliği genişletir. Delikten baktığında cennet bahçesi gibi bir bahçe ve saray görür. Saray, Şahmeran'ındır. Şahmeran Camasb'ı sarayında konuk eder, Camasb başından geçenleri ona anlatır. Şahmeran da Camasb'a bir hikâye anlatır. Camasb Şahmeran'ın yanında 7 sene kaldıktan sonra yerini kimseye söylemeyeceğine dair Şahmeran'a söz vererek yeryüzüne çıkar. Bir gün memleketin hükümdarı Keyhüsrev hastalanır, iyileşmesini sağlayacak tek şey Şahmeran'ın etidir. Vezir Camasb'ın Şahmeran'ın yerini bildiğini öğrenince ona oyun oynayarak Şahmeran'ı yakalar. Şahmeran suçun Camasb'da olmadığını anlayınca “Şimdi beni öldürecekler ve etimi kaynatacaklar. İlk çıkan suyu vezire içir, ikinci çıkan suyu kendin iç” diye öğütler ve hükümdarı nasıl iyileştireceğini anlatır. İlk suyu içen vezir karnı şişerek ölür, Şahmeran'ın tavsiyesi ile hükümdarı tedavi eden Camasb ölen vezirin yerine geçer ve bütün dünyanın sırlarına vakıf olur. (TDV Cilt 7, 1993: 43-44; Levend 1943: 185)

Anadolu'ya Tarsus'tan yayılan Tarsus Kalesi'yle ilintilendirilen varyanttaki hikâye Camasbname ile bire bir benzerlik göstermektedir. Camasb adı bu varyantta Cemşab şeklinde olup padişah adı zikredilmemektedir. Bu varyantta yılanların, kraliçelerinin öldürüldüğünden habersiz olduğuna ve bunu öğrendikleri anda Tarsus'u istila edeceklerine inanılmaktadır. (<http://www.literacythroughlegend.eu/malatya/SAHMERAN.ppt>, 04.08.2013)

Adana Ceyhan'da Şahmeran Kalesi'yle ilgili anlatılan diğer bir varyanta göre ise; bu bölgedeki dağların eteklerinde kara-kuru bir oduncu yaşarmış. Dağdan topladığı odunları ilçede satarak geçimini sağlarmış. Bir gün evine dönerken yolda Şahmeran'la karşılaşmış, yaralı olan Şahmeran oduncuya “Ey ölümlü! Beni iyileştir. Ben de elbet sana iyilikte bulunurum. Ancak beni sakın insanoğluna gösterme!” demiş. Oduncu Şahmeran'ı evine götürmüş, yememiş içmemiş onun yaralarını iyileştirmiş. Bu arada Şahmeran oduncuya hangi bitkinin, hangi çiçeğin hangi hastalıklara iyi geldiğini öğretmiş. Şahmeran iyileştikten sonra oduncuya “Ey oduncu! Bundan sonra söylediğim ilaçlarla insanlara iyilik et, iyilik bul. Ancak ülkenin iyi kalpli bir padişahı vardır, Ne var ki vezir onu zehirleyecek. O zaman gel beni bul. Ben kalede olacağım, yerimi iyi belle. Beni götür, üç parçaya ayır. Ortadaki parçamdan kaydattığın suyu padişaha içir; hemen dirilip iyiliklerine devam etsin. Diğer kazanda kuyruğumu kaynat ve suyunu vezire içir; hemen o saat ölecektir. Başımdan akan kanı da topla. O kanla bitkilerden yapacağın ilaç ölümleri bile diriltecektir. Kanımdan da kale duvarına sür ki insanlar bunu bilsin!” demiş ve kaybolmuş. İşte o günden sonra oduncu, otacı diye anılır olmuş, sonra ise Lokman Hekim diye bilinip insanlara hizmet etmiş. (Sözeri, 2006: 43)

Anadolu'da anlatılan daha birçok varyantı bulunan Şahmeran efsanesinin özü, tüm efsanelerde aynı kalmakta, Şahmeran'ın iyiliğin temsili ve sırların hakimi konumunda olduğu tüm varyantlarda dikkat çekmektedir. Yunan Mitolojisi'nde yer alan Medusa'da olduğu gibi, Şahmeran hikâyelerinde de Şahmeran'ın kanı hem zehir hem de zafer anlamlarını barındırmaktadır.

İsmet Zeki Eyuboglu ise Şahmeran'ı İlluyanka ile ilişkilendirmektedir. (Eyuboglu, 2007: 189)

Şahmeran'ın Dekor Nesnesi Olarak Kullanımı

İslam dini figürlü resmi yasak saymasına rağmen kahvehane, dükkân, tekke ve camilerde duvarlara camaltı tekniğiyle yapılmış figürlü resimlerin asıldığı bilinmektedir. (Aksel, 2010: 254) Şahmeran tılsımı kahvehanelerden sonra evlere yayılmıştır. Yeni gelin olacaklara ev hediyesi olarak sunulan Şahmeran camaltıları, gelini koruması için yatak başına asılmaktadır. (Aksoy, 1997: 27)

Birçok farklı yorumlar yapılıyor olmasına rağmen Şahmeran tabloları genellikle aynı özellikleri yansıtmaktadır. Figürün duruşu, başında boynuzlu süslü bir taç bulunması, yılan zincirli dizi gerdanlıkları, taçlı yılanbaşı kuyruğu ve yılanbaşı biçimindeki altı ayağı değişmez olmakla birlikte kompozisyonlarda farklılıklar görülebilmektedir. (Yıldıran, 2001: 20)

Resim 1:Şahmeran Camaltı Örneği

Anadolu’da yılan, sırların ve şifanın olduğu kadar kötülüğün de temsili olarak görülmesine rağmen, Şahmeran camaltıları yatak odalarının sırlarını saklayan, gelinleri ve genç kızları kötülüklerden koruyan bir varlık olarak tılsım işlevi görmektedir.

Resim 2: İran’da yapılan Şahmeran tılsımlarından bir örnek

Şahmeran tablolarının asılan eve bereket getirdiğine ve ev halkını nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Kaynağını Camasname’den alan ve Anadolu’da Tarsus’tan yayılan bu inançla birlikte Şahmeran zamanla yalnızca camaltı sanatında değil, bakır işlemeciliği ile tepsilerde ve seramik sanatında çeşitli objelerde kendine yer bulmuştur. Hatta günümüzde bilezik, bileklik ve dövmelelere değin geniş bir pazar yelpazesine yayılmış durumdadır.

Şahmeran’ın dekor nesnesi olarak TV dizilerinde kullanımından örnekler

Şahmeran’ın dekor olarak kullanıldığını tespit ettiğimiz “*Asmalı Konak*” (2002-2003), “*Sıla*” (2006-2008), “*Hayat Devam Ediyor*” (2012-2013) adlı diziler çalışma konumuzu oluşturmaktadır.

İncelenen üç Türk dizisinde de Şahmeran camaltı resmi Anadolu’daki geleneksel kullanımına paralel olarak yatak odasında konumlandırılmıştır. “*Sıla*” dizisinde gelin odasının kapı pervazının üzerindeki duvar boşluğuna yerleştirilen Şahmeran (Resim-3), “*Hayat Devam Ediyor*” dizisinde yatak başlarına konumlandırılırken (Resim-4 ve Resim-5), “*Asmalı Konak*” dizisinde odanın herhangi bir duvarına asılmış olarak göze çarpmaktadır (Resim-6).

“*Asmalı Konak*” dizisinde diğer iki diziden farklı olarak tablo Suriye’deki bir ailenin evinde asılı olarak görülürken diğer dizilerin biri Mardin, diğeri ise Nevşehir Ürgüp’te geçmektedir.

Yine incelenen dizilerde kullanılan Şahmeran camaltılarının ikisi sağa, diğeri ikisi ise sola dönük betimlemelerden seçilmiştir. Sağa dönük betimlemeler “*Sıla*” dizisi ve “*Hayat Devam Ediyor*” dizisinin ilk fotoğrafında görüleceği üzere ölüm ve hastalık sahnelerinde kullanılmıştır (Resim-3 ve Resim-4). Sola dönük betimlemelerden ilki “*Asmalı Konak*” dizisinde erkek karakterin tedavi sürecinin görüntülendiği sahnede duvarda (Resim-6), diğeri ise “*Hayat Devam Ediyor*” dizisinde ahlaki değerlerini yitirmekte olan genç kız karakterin arkasında kullanılmıştır (Resim-5).

İncelenen dizilerin üçünde de Şahmeran’ın görüldüğü sahnelerde, Şahmeran’ın bulunduğu odada yaşayan dizi karakterinin başına kötü bir durumun gelmiş ya da gelecek olduğu görülmektedir.

Resim 3: “*Sıla*” dizisi

Resim 4: “*Hayat Devam Ediyor*” dizisi

Resim 5: “Hayat Devam Ediyor” dizisi

“*Asmalı Konak*” dizisinde baş karakterin geçirdiği ölümcül kaza sonrası lokman hekim yöntemleriyle tedavisi gerçekleştirilirken camaltı tablo arka planda ekrana girmektedir. “*Sıla*” dizisinde Sıla adlı kadının hastanede yatmakta olan kocasının ruhu yatak odalarına rüya ya da hayal görüntüsüyle geldiğinde, tablo kapı pervazının üzerindeki duvarda, adamın görüntüsünün arkasında dikkati çekmektedir. “*Hayat Devam Ediyor*” dizisine ait Resim-4’te görülen detayda çocuk gelinin yaşlı kocası yatakta ölü bulunmakta, ikinci detayda yani Resim-5’te ise yoldan çıkarak ahlaki değerlerinden kopmaya başlayan genç kız karakterin ardında konumlandırılmıştır. Bu dizide her iki görüntüde Medusa ile Şahmeran’ın adeta birleştirildiği ve kötülüğe karşı bir koruma tılsımı şeklinde kullanıldığı görülebilmektedir.

İncelenen “*Asmalı Konak*” ve “*Sıla*” adlı dizilerde, Şahmeran tabloları Şahmeran efsanesinin Tarsus varyantındaki Lokman Hekim ve Yunan Mitolojisinde yer alan iyileştirici Asklepios’a gönderme yapılarak konumlandırılmıştır. Böylelikle arka planda yer alan Şahmeran’ın tedaviye katkıda bulunduğu ve iyileştirici özellikleri olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Resim 6: “*Asmalı Konak*” dizisi

Ancak bununla birlikte halk arasında koruyucu olarak kullanılan bu tılsımın, incelenen dizilerde kötülüğün gerçekleşmesi sonrası ya da kötülüğün gerçekleşmesi öncesi görülmesi ancak kötülüklerden koruma işlevini gerçekleştirememesi üzerinden bilinçaltı etkilemesi olduğu tespit edilmiştir. “*Hayat Devam Ediyor*” dizisinde Şahmeran tablolarının konumlandırılma biçiminin, inançlarda yer alan tılsımların artık işlevsiz olduğunun altını çizerek şekilde verildiği görülmektedir. Verilen bu mesajın yanında ayrıca Şahmeran’ın kötülüklerden korumak yerine kötülüğün gerçekleşmesini kayıtsızca izlediği, kötülüğü önlemede herhangi bir fonksiyonu olmadığı mesajını da barındırdığı düşünülmektedir.

“*Asmalı Konak*” (2002-2003), “*Sıla*” (2006-2008), “*Hayat Devam Ediyor*” (2012-2013) gibi 2000 sonrası Türk dizilerinde olayların Anadolu’da geçmekte olduğu, Anadolu’da başlayıp İstanbul’da devam ettiği ya da dizilerin Anadolu ile İstanbul arasında ikili geçişlerle çekilmiş olduğu görülmüştür. Bu bağlamda gelenekselliğin altını çizmek ve Anadolu’nun geleneksel yapısını izleyici zihninde oluşturmak adına, Anadolu’da yaygın olarak kullanılan nazarlık, nazar boncuğu, üzerlik gibi nesnelere ile şahmeran tabloları dekor olarak kullanılmıştır. Nazarlık ve muska gibi nesnelere gelenekselliği simgelerken, gelenek ile modernizmin zıtlığı bu objelerin kullanımı ile verilmiştir. Nazarlık bu filmlerde karakterlerin gelenekselliğe yakınlığını vurgularken, modernliğe uzaklığının da altını çizmek adına

kullanılmaktadır. Anadolu’da kullanılan nazarlık, nazar boncuğu, üzerlik, şahmeran tabloları gibi nesnelere, karakterlerin göç sonrası yerleştikleri kentlerdeki yeni evlerinin dekorasyonunda da bulunmaktadır. (Şimşek, 2013: 144)

Modern kadın – geleneksel erkek çatışmasının ya da Anadolu’dan İstanbul’a göç yani gelenekselin modern kente göçü konusunu işleyen bu üç dizinin de ATV adlı kanal tarafından çekildiği tespit edilmiştir.

Sonuç

İnsanların kültürler çerçevesinde toplumsal belleklerinde oluşturdukları imgeler zaman içerisinde değişim ve dönüşüm geçirerek varlıklarını korumaya devam etmektedir. Yılan, tüm din ve inanışlarda insan zihninde negatif ya da pozitif, mutlaka bir imgeye sahip olmuştur. Antik ve çok tanrılı inanış sistemlerinde hayatı, değişimi ve dönüşümü simgeleyen yılan çoğunlukla pozitif bir imgeye sahipken, tek tanrılı dinler olan Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinde ortak bir inançla cehennemine ait bir varlık olarak nitelendirilmiş ve negatif bir imge olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla ilkel dönemlerden günümüze yılan, pozitif özelliklerini ve gücünü kaybederek negatif bir imgeye dönüşmüştür.

Antik Yunan’da Medusa başının koruyucu tılsım olarak evlere, tapınaklara asılması, ortaçağ ve sonrasında Ortadoğu ve Anadolu’da karşılığını aynı işlevsellikle Şahmeran olarak bulmuştur. Şahmeran simgesi içerisinde yılan barındırıyor olsa da, koruyucu işleviyle pozitif bir imge olarak kabul görmüştür.

Türk dizi ve filmlerinde Şahmeran tabloları; nazar boncuğu ve üzerlik gibi nazara karşı koruma sağladığına inanılan nesnelere birlikte gelenekselliği vurgulama, Anadolu yani taşra etkisini yansıtmaya aracı olarak dekor nesnesi şeklinde kullanılmıştır.

Şahmeran nazardan koruyucu, bereket ve şifa verici nitelikleriyle ilkel inanç sistemlerindeki pozitif imgeye sahip bir konumla İslam dini içerisinde yerini almış ve tek tanrılı dinler içerisinde yer alan yılanın negatif imgesini tersine döndüren bir konumda kullanılmıştır. Bununla beraber yılanın İslam dininde kötü olanı yani şeytanı ve cinleri temsil etmeye devam ettiği de görülmektedir.

Araştırma konusu olarak incelenen “*Hayat Devam Ediyor*” adlı dizide, Şahmeran kendisinin pozitif bir imge olmasını sağlayan koruma işlevini gerçekleştiremeyecek biçimde kullanılarak adeta nötr, işlevsiz bir konuma getirilmiştir. İncelenen dizilerden “*Asmalı Konak*” ve “*Sıla*” dizilerinde ise Anadolu’da özellikle Tarsus’ta yaygın olarak bilinen ve inanılan Şahmeran Kalesi yani Lokman Hekim Efsanesi’ne gönderme bulunması nedeniyle pozitif imgesini korumuştur.

İnceleme sonucunda “*Asmalı Konak*” ve “*Sıla*” dizilerinde Şahmeran camaltılarının dekor olarak kullanımıyla, Anadolu Efsaneleri’nde yer alan imgenin güçlendirildiği tespit edilmiştir. “*Hayat Devam Ediyor*”da ise bir Anadolu efsanesi olan Şahmeran’ın modern dünyada işlevsizleşmiş olduğu mesajı bilinçaltı imgelerle seyircilere verilmiştir.

Kaynakça

- Aksel, M. (2010). *Anadolu Halk Resimleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aksoy, N. (1997). Unutulmaya Başlayan Bir Halk Sanatımız: Camaltı Resimleri. *Cam Altında Yirmi Bin Fersah*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 16-41.
- Çıblak, N. (2007). Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16, 1 : 185-196.
- Dell, C. (2010). *Canavarlar Garip Yaratıklar Ansiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Erhat, A. (1997). “Gorgo’lar”. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eyuboglu, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- _____ (2007). *Tanrı Yaratan Toprak Anadolu*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Graves, R. (2004). *Yunan Mitleri*. İstanbul: Say Yayınları.
- Irmak, Ç. (2002-2003) yön. *Asmalı Konak*. Sen. Mahinur Ergun, Meral Okay. Oyun. Özcan Deniz, Nurgül Yeşilçay ve diğer. ANS Productions.
- Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü*.
- Korkmaz, E. (2010). *Simgeler Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Laffert, J. (2010). *Mitoloji*. İstanbul: NTV Yayınları.
- Levend, A. S. (1943). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Lurker, M. (1995). *Dictionary of Gods and Goddesses, Devils and Demons*. New York: Routledge.
- Magalhaes, R. C. (2007). *Antikçağ’dan Günümüze Sanatta Mitoloji*. İstanbul: Alfa Kitap.
- Mant, S. (1998). *Halk Sanatında Şahmeran*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oğuz, G. & Uslu Y. (2006-2008) Yön. *Sıla*. Sen. Muharrem Buhara. Oyun. Cansu Dere, Mehmet Akif Alakurt ve diğer. FM Yapım ve MOST Productions.
- Onay, A. T. (2009). Şah-ı Maran. *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. (Haz.Cemal Kurnaz). İstanbul: H Yayınları.
- Sözeri, T. (2006). *İnançlarda Şahmeran*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Şan, C. (2011-2013) yön. *Hayat Devam Ediyor*. Sen. Mahsun Kırmızıgül. Oyun. Fikret Kuşkan, Şenay Gürler ve diğer. Boyut Film.
- Şimşek, G. (2013). Anadolu İnanç Motiflerinin Türk Dizilerinde ve Filmlerinde Dekor Olarak Kullanılması. *Bilim ve Kültür: Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. Sayı:1, Cilt: 1 : 141-152.
- Uğurlu, S. B. (2008) Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi: Arketipsel Bir Yaklaşım. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, 10-15 Eylül 2007, *Bildiriler: Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 4: 1691-1718.
- Wilkinson, K. (2010). *Semboller ve İşaretler*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yıldıran, N. (2001). Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan: Akrep-Adam ve Şahmeran. *Folklor/Edebiyat* 27 (2001/3) : 5-22.
- Zbinden, E. (1994). *İslam’da ve Eski Ortadoğu’da Cin ve Ruh İnançları*. Samsun: Yeni Ufuklar Neşriyat.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 58 Kasım - Aralık 2016
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

TDV İslam Ansiklopedisi (1993). “Camasb”, Cilt 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İnternet Kaynakları

<http://www.literacythroughlegend.eu/malatya/SAHMERAN.ppt>, 04.08.2013.

<http://www.tarsusbilgi.org/html/sahmeran.html>, 04.08.2013.

<http://www.estanbul.com/attachments/24345d1321393743-sahmeran-tilsimi-161-1-.jpg>,
04.08.2013